

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Izglītības zinātņu un psiholoģijas fakultāte

Pirmsskolas skolotājs

ALĪNA SĀRA

Lomu rotaļa kā 3–4 gadu veca bērna sociālo prasmju attīstības veicinātāja

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Pasniedzējs

Maģistra grāds izglītības zinātnē

Ilze Galeniece

Akadēmiskais amats

Zinātniskais / akadēmiskais grāds

Vārds, uzvārds

Paraksts

CĒSIS 2024

ANOTĀCIJA

Tēma: Lomu rotaļa kā 3–4 gadu veca bērna sociālo prasmju attīstības veicinātāja

Darba autore: Alīna Sāra

Darba zinātniskais vadītājs: Maģistra grāds izglītības zinātnē. Ilze Galeniece

Kvalifikācijas darba apjoms: 39 lpp., 3 tabulas, 3 pielikumi, 17 literatūras avoti

Šajā kvalifikācijas darbā tiek pētīta lomu rotaļu izmantošanas iespēja sociālo prasmju veicināšanai 3-4 gadus vecu bērnu grupā pirmsskolā. Darba gaitā veikta teorētiskās literatūras analīze, kā arī pedagoģiskā novērošana un izmēģinājuma darbība.

Kvalifikācijas darba izstrādes gaitā tika izmantotas šādas pētījuma metodes:

- Teorētiskās literatūras analīze: Izpētīta literatūra par sociālām prasmēm, 3-4 gadu vecu bērnu vecumposma īpatnībām un lomu rotaļām.
- Pedagoģiskā novērošana: Novērotas 3-4 gadus vecu bērnu lomu rotaļas pirmsskolā, pievēršot uzmanību bērnu mijiedarbībai un sociālo prasmju izpausmēm.
- Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība: Ieviestas lomu rotaļas ar mērķi veicināt 3-4 gadus vecu bērnu sociālās prasmes.

Atslēgvārdi: lomu spēle, sociālās prasmes, pirmsskola, 3-4 gadi, sociālā mijiedarbība, komunikācija, empātija, konfliktu risināšana, pašapziņa.

ANNOTATION

Title: Role play as a promoter of social skills development of a 3-4 year old child

Author: Alīna Sāra

Supervisor: Master of Education Sciences . Ilze Galeniece

Volume of qualification work: 39 pages, 3 tables, 3 attachments, 17 references.

This qualification work explores the use of role-playing to promote social skills in a group of 3-4 year olds in preschool. The work includes a theoretical literature analysis, pedagogical observation, and experimental work.

Research methods:

- Theoretical literature analysis: Literature on social skills, the characteristics of 3-4 year olds, and role-playing was reviewed.
- Pedagogical observation: Role-playing of 3-4 year olds in preschool was observed, with attention paid to children's interactions and social skills.
- Pedagogical experimental work: Role-playing games were implemented with the aim of promoting social skills in 3-4 year olds.

Keywords: role-playing, social skills, preschool, 3-4 years, social interaction, communication, empathy, conflict resolution, self-awareness.

Saturs

Ievads.....	5
1. Rotaļas loma bērna attīstībā.....	7
1.1. Lomu rotaļas raksturojums un iezīmes.....	8
1.2. Lomu rotaļa kā bērna socializācijas sekmētāja	10
2. Sociālo prasmju būtība un raksturojums.....	13
2.1. Sociālo prasmju veidošanās 3 – 4 gadus veciem bērniem	14
2.2. 3- 4 gadus veca bērnu psiholoģiskais raksturojums	17
3. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība – 3-4 gadus vecu bērnu sociālo prasmju attīstības veicināšanai	19
3.1. Pētījuma raksturojums	19
3.2. 3-4 gadus vecu bērnu sociālo prasmju izpēte.....	20
3.3. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība	25
3.4. Pētījuma rezultātu apkopojums un analīze.....	29
Secinājumi	34
Izmantotās literatūras un citu avotu saraksts.....	35
PIELIKUMI.....	36

Ievads

Mūsdienās bērni aug un attīstās digitālajā laikmetā. Pēdējo gadu notikumi pasaulē liek pārdomāt, cik prasmīgi un veiksmīgi esam attīstījuši personīgās sociālās prasmes un ar kādiem mūsdienīgiem pedagoģiskiem paņēmieniem, ikdienas darbībām un rotaļām, tās var apgūt un attīstīt jaunā paaudze.

Bērnībā mācīšanās procesā būtiskākais ir paša bērna tiešā pieredze, mijiedarbība ar vidi, kas notiek ar maņu orgānu palīdzību. Bērna pieredze veidojas, saņemot daudzveidīgos sensoros kairinātājus un veicot to garīgu pārstrādi. Tā veidojas priekšstats, emocijas, jūtas, attīstās griba, veidojas attieksmes (Freibergera, Priede, 2007, 6).

Bērns mācās no pieaugušā, sava aprūpētāja - parauga ko viņš redz, dzird, novēro, kopē un atdarina. Bērns kļūst tāds kādu piemēru viņš redz savā ikdienā. Un šeit lieliski iederas teiciens: "Ābols no ābeles tālu nekrīt". Mūsdienu steidzīgajā laikmetā ir jānodrošina bērnam attīstoša vide. Jārada iespēja bērniem rotaļāties, neaizvietojojot šo nodarbi ar pārlietu lielu laiku pie digitālajām ierīcēm. Rotaļa, bērns un bērnība ir nedalāmi jēdzieni. Rotaļa vislabāk sagatavo bērnu dzīves darbībai (Dzintere, Stangaine, 5).

Uzsākot pirmsskolas izglītības gaitas bērns apgūst socializēšanos. Pirmsskolas pedagogs, grupas bērni un grupas vide veicina jaunas prasmes un nostiprina jau esošās – sadarbība, prasme dalīties, kontaktēšanās ar vienaudžiem un pieaugušajiem, emociju regulēšana u.c. Pedagogs caur rotaļām var izvērtēt esošās sociālās prasmes un radīt piemērotu rotaļu vidi, lai bērns tās spētu apgūt. Pedagogam ir arī jābūt piemēram dažādās situācijās.

Bērnam no 3 – 4 gadu vecumā vadošā darbība ir sižetiskā lomu rotaļa (Lieģeniece, 1992, 14). Lomu rotaļa māca bērnam sociālās prasmes, bērns šajā rotaļā var būt jebkas, viņš mācās sadarbību ar citiem un tā nodrošina attīstību veselumā.

Pētījuma objekts: 3- 4 gadus veca bērna sociālo prasmju attīstība.

Pētījuma priekšmets: Lomu rotaļas, 3-4 gadus veciem bērniem, pirmsskolas pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma mērķis: Izzināt 3-4 gadīgu bērnu sociālo prasmju sekmēšanas iespējas lomu rotaļās.

Pētījuma jautājums: Vai lomu rotaļas veicina 3-4 gadus vecu bērnu sociālo prasmju attīstību?

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt teorētisko literatūru par lomu rotaļām.
2. Analizēt teorētisko literatūru par sociālo prasmju būtību, nozīmi.
3. Veikt pētījumu pirmsskolas izglītības iestādē.
4. Apkopot un analizēt pētījuma rezultātus.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskās literatūras analīze;
2. Pedagoģiskais novērojums;
3. Pedagoģiskā izmēģinājumu darbība.

Pētījuma bāze: Valmieras pirmsskolas izglītības iestādes "X" 3-4 gadus vecu bērnu grupa. Izpētē piedalījās 17 bērni.

Kvalifikācijas darba teorētiskai pamatojums balstīts uz D. Dzinteres, I. Stangaines, A. Šponas, D. Lieģenieces, G. Svences, Ē. Kalvāna, K.W. Merela, K. K. Peuersas teorētiskajām atziņām, kā arī interneta resursā pieejamiem avotiem.

1. Rotaļas loma bērna attīstībā

Rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērna dzīvesveids. Rotaļā viņš rada savu domu, jūtu un izjūtu pasauli – viņš domā, sacer, salīdzina, runā, izdomā, izpildot lomu, priecājas, skumst, smejas un dusmojas. Viņš rotaļā mācās, strādā, vēro, zīmē, eksperimentē, gatavo rotaļlietas. Rotaļa viņu nodarbina (Dzintere, Stangaine, 2007, 5).

Rotaļa ir darbība ar kuru bērns mācās apkārtējo pasauli. Izprot pieaugušos, vienaudžus, atdarina redzēto un dzirdēto. Caur rotaļu bērns atdarina apkārtējo cilvēku attiecības, pauž savas emocijas, savu gribu, kā arī rotaļā var novērot bērna apgūtās prasmes.

D. Dzintere un I. Stangaine norāda, ka rotaļa ir bērna attīstības veselumā sekmētāja. Rotaļas nozīme bērna attīstībā tiek vērtēta ļoti augstu. Rotaļu kā bērna “patības” skolu raksturo vairāki psihologi un pedagogi:

- Rotaļa ir bērna vissvarīgākā, universālā “patības” sfēra, kurā notiek milzīgi “pats” procesi: pašiedvesma, paškontrolē, pašnoteikšanās, pašizpaušme, kas īpaši svarīgi – pašrealizācija. (Dž.Mīds)
- Rotaļa ir bērnu patstāvīga darbība, kurā viņš kļūst subjekts, savas darbības saimnieks. (N. Mihaiļenko)
- Rotaļa sekmē fizisko attīstību. Rotaļas laikā bērni var brīvi apmierināt savas tieksmes pēc kustībām, pēc fiziskās aktivitātes. Bērni var lēkt, skriet, mest, ķert. Viņi attīsta visas muskuļu grupas, veicina līdzsvara izjūtu, attīsta fiziskās īpašības. Bērni rotaļājoties vingrina savu ķermeni, gūst gandarījumu – viņi parasti neklusē, bet skaļi smejas un izsaka savu prieku. Prieka izjūta rada labu garastāvokli, kas savukārt nosaka rotaļas raitumu, izdomu, labvēlīgas bērna attiecības ar saviem vienaudžiem, rotaļu biedriem un pārējo apkārtni – pozitīvu apkārtnes izjūtu.
- Rotaļa rada bērnā apmierinājumu, kas savukārt sekmē viņa pašdarbošanos (Dzintere, Stangaine, 2007, 22).

I.Freiberga un L. Priede uzskata, ka rotaļa ir izziņas un orientācijas veids reālajā pasaulē, laikā un telpā, lietās, dzīvās būtnēs, struktūrās un cilvēkos. Iesaistoties rotaļas procesā, bērns mācās dzīvot mūsu simboliskajā pasaulē, domu un vērtību pasaulē, tajā pašā laikā izzinot, izmēģinot un mācoties. Savā grāmatā autores akcentē, ka rotaļa:

- Sekmē fizisko attīstību. Bērns var lēkt, mest, skriet, ķert;
- Bērns attīstās intelektuāli. Bērnam ir iespēja atklāt, analizēt un eksperimentēt ar pasauli (dabu) sev apkārt. Viņš mācās salīdzināt, secināt un klasificēt;
- Bērns mācās sadarboties ar vienaudžiem un pieaugušajiem, uzklausa viņu idejas;
- Bērns gūst daudzveidīgu sensoro pieredzi (Freibergera, Priede, 2007, 50).

Pētījumi pierāda, ka rotaļā vienlaicīgi pilnveidojās dažādas bērna attīstības jomas (D. Lieģeniece, D. Švarca). Zinātnieks L. Vuds izdala šādas jomas:

- Kognitīvā/izziņas – bērns izzina un izprot pasauli; spēj attīstīt elastīgu un daudzveidīgu domāšanu; rotaļa sniedz iespējas pieredzēt un risināt reālas problēmas.
- Sociālā – attīsta prasmi sadarboties ar vienaudžiem un pieaugušajiem; sāk rasties izpratne par kultūru.
- Emocionālā – saprot citu domas; pauž situācijai atbilstošas jūtas.
- Motorā/kustību – aktīvi iesaistās rotaļā – pilnveido lielo muskuļu precīzas kustību prasmes; spēj saņemt rokā un precīzi darboties ar sīkiem priekšmetiem – attīsta sīko muskuļu precīzas kustību prasmes.
- Valoda un lasītprasme – saprot, kādā nolūkā citi lieto valodu; izmanto verbālos un neverbālos līdzekļus, lai sazinātos ar citiem; spēj saprast un izmantot rakstisko simbolu sistēmu – lasīšanu (Dzintere, Stangaine, 2007, 24).

Apkopojot augstāk minēto, autore secina, ka ir jānodrošina iespēja bērnam brīvi un radoši rotaļāties. Rotaļa ir tas, ko bērns prot dabīgi, tā nav mākslīgi radīta darbība un caur šo dabisko prasmi rotaļāties, bērns vislabāk veicina savu attīstību veselumā. Autore uzskata, ka arī pedagogs var veicināt, lai rotaļa bērnam kļūtu bagātāka un radošāka. Veidojot apkārtējo vidi drošu, iespēju robežās rada vidi ar daudzveidīgiem materiāliem priekš rotaļām. Piedāvā bērnam dažādu rotaļu vidi, piemēram, dabā, rotaļu laukumā, pagalmā, dzīvojamās telpās, tādējādi pilnveidojās dažādas bērna attīstības jomas.

1.1. Lomu rotaļas raksturojums un iezīmes

Vadoties no pedagoģijas definīcijas un A. Baranovas atziņām, lomu spēle ir paņēmienu kopums vai darbības veids, kurā bērni iejūtas konkrētā, iepriekš mērķtiecīgi izraudzītā situācijā uzņemoties konkrētas lomas izpildi, rīkojoties tipiski reālai situācijai, tādējādi, apgūstot vai

nostiprinot nepieciešamās prasmes, kas virzītas uz apkārtējās pasaules izzināšanu, noteiktu rīcības veidu apgūšanu un radošu darbību (Engere, Gleške, 2003, 11).

Lomu spēle ir darbība, kurā bērni uzņemas dažādas lomas vai spēlē dažādus tēlus, kas atdarina reālu vai iedomātu pieredzi. Tas ietver noteiktu lomu izspēlēšanu, izmantojot iztēli un radošumu, lai šīs lomas atdzīvinātu. Lomu spēlē bērni izmanto savu ķermeni, balsi un darbības, lai tēlotu varoņus un mijiedarbotos ar citiem (Joanne Lewis, 2023).

Psihologe S. Millere ar lomu rotaļām saprot tās imitācijas rotaļas, kurās bērns atsauc atmiņā un atveido sev svarīgus notikumus, kas ietekmējuši viņa prātu un jūtas un kas kalpo par paraugu lomai. Tā ir atkārošana. Lomu rotaļās bērns atkārto citu ļaužu darbības, ko vērojis, dzirdējis, īpaši tās, kurās ir piedalījies (Dzintere, Stangaine, 2007, 8).

Tātad, apkopojot lomu rotaļas definīcijas, autores prāt, lomu rotaļas būtību definē bērna pieredze un prasme novēroto atveidot, atdarināt rotaļā un to cik spēcīga un attīstīta ir bērna iztēle un kā viņš to prot izpaust rotaļā.

Pedagoģe A. Baranova lomu spēli raksturo sekojoši: lomu spēļu situācijas uzmanības objekts ir konfliktu risināšana, vērtējoša attieksme pret sevi un citiem. Spēles laikā bērns iztēlojas sevi par citu personu vai arī skata sevi it kā spogulī. Secīgi iejūtoties un izpildot vairākas lomas cilvēks vingrina domāšanu un ar imitācijas palīdzību veicina pašizziņu. Lomu spēlē ir svarīgi, lai problēmas būtu tuvas tām sociāli psiholoģiskām problēmām, ar kurām spēles dalībniekiem ir jāsaskaras ikdienas darbā (Engere, Gleške, 2003, 12).

I.M. Rubana raksta, ka lomu spēli raksturo šādas iezīmes:

- Mācīšanās notiek, izmantojot pieredzi;
- Balstās uz reālām dzīves problēmām,
- Noskaidro vērtības,
- Noskaidro viedokļus,
- Meklē risinājumus problēmām,
- Māca plānot darbību,
- Māca sadarboties grupā.

Lomu spēle piedāvā dažādas iespējas – domāt, spriest, runāt, sarunāties, klausīties, rakstīt, risināt problēmas, attīstīt mācību materiāla saturu (Rubana, 2004, 179).

Lomu spēles kā metodes pozitīvās iezīmes:

- Lomu spēle ir pozitīva un nekaitīga. Metode ir pozitīva, jo tā dod iespēju mācīties kontrolēt savas jūtas un emocijas un tā ir atzīta, kā nekaitīga, jo darbības laikā netiek apspriesta katra bērna personīgā uzvedība, bet apspriesta tiek izspēlētā loma un lomas pieprasītais uzvedības modelis.
- Lomu spēle ir cieši saistīta ar apkārtējo vidi.
- Lomu spēle augsti motivē dalībniekus. Pie labas spēļu organizēšanas tās dalībnieki vēl ilgi pēc spēles atceras spēles gaitu un tā nenoliedzami patīk tās dalībniekiem (Engere, Gleške, 2003, 16).

Lomu rotaļas sižeta galvenie elementi ir lomas, situācijas, rotaļas darbības, rotaļlietas un lomu savstarpējās attiecības (Dzintere, 1984, 21).

Lai lomu spēli varētu veiksmīgi vadīt un izspēlēt tai ir sava spēles norise. I.M. Rubana to sadala trīs posmos – iepazīšanās ar sižetu (vai tā izstrādāšana), skolotāja dod piemēru vai bērni paši izvēlās sižetu un sadala lomas. Sižeta izspēlēšana, cik sekmīgi risināsies lomu spēle ir atkarīgs no bērna reālās dzīves norišu uztveres. Noslēgumā tā ir lomu spēles norises izvērtēšana, spēles sižeta pārrunāšana.

Sižetiskā lomu rotaļa atšķiras no citiem radošo rotaļu veidiem ar to, ka tai ir noteikts sižets un lomas. Rotaļas sižets rodas bērna apziņā redzētā, dzirdētā un vērotā ietekmē, bet tiek attēlots pārveidoti. Jo bērnam ir vairāk iespaidu, jo rotaļu sižeti ir daudzveidīgāki un bagātāki (Dzintere, 1984,20).

Pēc darba autores domām, lomu rotaļas raksturs ir dabisks un nepiespiests. Tā iemāca saredzēt dažādas izspēlētās situācijas, tādējādi bagātinot bērnu pieredzi un dažādojot redzējumu. Tā attīsta radošumu, fantāziju, iztēli. Lomu rotaļas ļauj bērniem sapņot un uzdrīkstēties. Pedagogam ir jāprot prasmīgi vadīt šo rotaļu netieši, jāpārzina vecuma īpatnības, galvenokārt jāļauj bērnam pašam veikt izvēles, attīstot viņa jaunradi un pašorganizāciju. Lomu spēle ir brīvs raksturs, tādēļ bērns caur šo rotaļu netieši izspēlē un parāda kādas sociālās prasmes ir apguvis.

1.2. Lomu rotaļa kā bērna socializācijas sekmētāja

Pirmās attiecības cilvēka dzīvē sākās ģimenē, ar tuvāko aprūpētāju. Bērnam augot ikdienu viņš vēro, dzird, redz, atdarina savus tuvākos cilvēkus – ģimeni. Noteiktā vecumā bērns uzsāk bērnudārza gaitas, kur atkal ir apgūstamas jaunas prasmes un vienas no noteicošajām prasmēm,

kuras ir svarīgi apgūt bērnībā ir sociālās prasmes. Tās ir stingrs pamats tālākai dzīvei, jo attīstītākas sociālās prasmes, jo augstāka dzīves kvalitāte.

I.Engere un L.Gleške uzsver, ka jebkuram bērnam, lai iekļautos sabiedrībā ir nepieciešamas sociālās prasmes, jo ikdienas dzīvē – skolā, mājās, grupās, ir nepieciešams kontaktēties ar citiem cilvēkiem. Jo prasme veidot attiecības un saskarsmes prasmes būs labākas, jo bērns veiksmīgāk socializēsies (Engere, Gleške, 2003, 34).

Sižetiskajās lomu rotaļās bērns sāk sevi apzināt par kolektīva locekli, mācās darboties kopā ar citiem bērniem. Attēlojot rotaļas saturu, bērni apgūst dažādus savstarpējos attiecību tipus un sociālās uzvedības normas. Sižetiskajās lomu rotaļās bērni iepazīst pieaugušo cilvēka darba motīvus un mērķus, viņu attieksmi pret darbu, cilvēkiem, lietām, sabiedriskās dzīves notikumiem un parādībām (Dzintere, 1984, 39).

Pēc D. Dzinteres un I.Stangaines prakses un pētījumiem, akcentē, ka bērns uzņemoties lomu, pauž savu spēku, sava Es apzināšanos, savu rīcības brīvību, kas izpaužas daudzējādi, piemēram, atdarina pieaugušo, veidojas dzīves priekšstati, parāda savu varēšanu un pārvar bailes, izmanto valodu, ne tikai darbības.

D.Dzintere un I.Stangaine uzskata, ka dzīves prasmes, ko bērns apgūst lomu rotaļā, ne tikai sekmē viņa pašreizējo sociālās lomas apguvi un izpildi (bērna, dēla, meitas, brāļa, māšas, rotaļu biedra), bet liek pamatus viņa nākotnes sociālajām lomām (skolēna, tēva, mātes, policista, zemnieka utt.). Lomu rotaļas gaitā bērns apgūst daudzveidīgas dzīves prasmes:

- Prasmes, kas veicina savstarpējo sadarbību, iejušanos rotaļu biedra situācijā (empātiju), būt iecietīgam pret rotaļu biedriem (toleranci);
- Prasmes risināt problēmas – radoši domāt, radoši izmantot savu pieredzi, risināt konfliktsituācijas, būt atbildīgam (Dzintere, Stangaine, 2007, 11).

Viena no galvenajām lomu spēles priekšrocībām ir strādāšana grupās. Lomu spēle neizbēgami ir sarunas, diskusijas, debates, dažādu līmeņu sanāksmju norises atspoguļojums. Tas dod iespēju apgūt prasmes: atšķirt būtisko no mazāk svarīgā, izteikt un aizstāvēt viedokli, klausīties citos, būt iecietīgam pret atšķirīgu viedokli, pieņemt lēmumus (Rubana, 2004, 180).

Arī skola2030 uzsver, ka bērns rotaļdarbībā mācās izprast pats sevi, citus, apkārtējo pasauli un to mijiedarbību. Skola2030 akcentē, ka spēlējot lomu rotaļas, bērns:

- Novēro pieaugušos un izspēlē novērotās darbības, situācijas, izmanto un attīsta savu izpratni par sabiedrību;
- Iejūtas dažādās lomās, risina tēlu sarunas, lietojot dažādas runas intonācijas, mīmiku, ķermeņa žestus;
- Izdzīvo dažādas emocijas, pārvar bailes;
- Attīsta iztēli un radošumu, prasmi plānot un īstenot savu ieceru;
- Mācās iekārtot vietu rotaļām, pārvietot priekšmetus sev un citiem drošā veidā, prasmi orientēties telpā;
- Attīsta saziņas un sadarbības prasmes, prasmi pamatot savas domas, pieņemt lēmumu un vienoties, ja bērna rotaļā piedalās citi bērni vai pieaugušie.

Apkopojot augstāk minēto, autore secina, ka lomu- sižeta rotaļa atspoguļot sociālās prasmes, kuras ir apgūtas apkārtējās vides un sabiedrības ietekmē. Lomu rotaļā bērns var apgūt pozitīvas sadarbības un saskarsmes iemaņas, vērtības un tikumus. Lomu rotaļas mērķis ir netieši veicina apgūt nozīmīgas sociālās prasmes, apzināties savu sociālo lomu sabiedrībā, veicināt socializēšanos sabiedrībā.

2. Sociālo prasmju būtība un raksturojums

Bērni mācās socializēties dažādos dzīves posmos. Būdami zīdaiņi jau no pirmajām dienām viņi apgūst socializēšanos, ar pieskārieniem, vērojot apkārtējo sejas izteiksmes, klausoties un esot aprūpētāja uzmanības centrā. Sociālās prasmes mēs izmantojam ikdienā mijiedarbojoties un sazinoties ar apkārtējiem un lai cilvēks spētu veiksmīgāk iekļauties sabiedrībā, sociālās prasmes ir jāattīsta un jāpilnveido bērnībā.

I.Engere un L.Gleškina sociālās prasmes definē šādi – tas ir prasmju veids, kas nodrošina sociālo attiecību izveidi ar citiem cilvēkiem, lai sasniegtu konkrētus sociālos mērķus. Sociālās prasmes ir paņēmienu apguves pakāpe, kas ļauj izprast sociālās dzīves būtību, sekmē cilvēka iekļaušanos sabiedrībā un pareizu orientēšanos savā sociālajā apkārtņē (Engere, Gleškina, 2003, 34).

Mihelsons, Sugai, Vuds un Kazdins (1983) ierosināja integrētu sociālo prasmju definīciju, kas ietver šādus septiņus komponentus:

- Sociālās prasmes galvenokārt tiek iegūtas mācoties (īpaši sociālās mācīšanās, tostarp novērošana, modelēšana, mēģinājumi un atgriezeniskā saite);
- Sociālās prasmes ietver īpašu un atšķirīgu verbālo un neverbālo uzvedību;
- Sociālās prasmes ietver gan efektīvas, gan atbilstošas ierosmes un atbildes.
- Sociālās prasmes optimizē sociālo nostiprināšanos, piemēram, labvēlīgas atbildes no sociālās vides.
- Sociālās prasmes dabīgi mijiedarbojas un ietver gan efektīvas, gan atbilstošas reakcijas.
- Sociālo prasmju sasniegumu ietekmē dalībnieku īpašības un vide, kurā tas notiek. Tos ietekmē cilvēka vecums, dzimums un statuss sabiedrībā.
- Sociālo sasniegumu trūkums un pārmērība iejaucas sociālo prasmju apgūšanā (Merrell, 1998, 5).

Pedagoģijas maģistre Rudīte Andersone norāda būtiskākās bērnu vecumā apgūstamās prasmes, kas ir savstarpēja cieņa, sapratne, iecietība, prasme uzklaut otru, prasme izteikt savu domu, prasme sadarboties, prasme ievērot noteikumus, prasme strādāt komandā, prasme organizēt savu laiku, prasme vērtēt sevi, prasme vērtēt citus (Engere, Gleškina, 2003, 35).

Garīgās veselības konsultante Kerija K. Pauersa no Havaju salām savā grāmatā raksta, ka sociālās prasmes palīdz bērna novērtēt vidi un pēc tam izvēlēties atbilstošu rīcību situācijai un sociālajai mijiedarbībai. Ir svarīgi, lai bērns iemācītos dažādus uzvedības modeļus, vārdu nozīmi un darbības. Ir arī svarīgi, lai viņi spētu atpazīt, ka viņu vārdi un darbības ietekmē apkārtējos. Komunikācija, klausīšanās, sadarbība, empātija, paškontrolē, emociju regulēšana, problēmu risināšana, konfliktu risināšana un citas spējas ietilpst sociālo prasmju paspārnē (Powers, 2021, 12).

Priekšrocība spēcīgi attīstītām sociālajām prasmes:

- Mazāk stresa un vientulības. Kad bērni spēj veidot un uzturēt attiecības, viņi, visticamāk, nebūs vientuļi.
- Akadēmiskie panākumi. Bērniem, kuri spēj efektīvi sazināties, aktīvi klausīties citos, iesaistīties problēmu risināšanā un pašregulēt savas emocijas, skolā klājās labāk, vērtējot pēc atzīmēm. Bērni, kuri spēj demonstrēt paškontroli, ir labākas attiecības ar vienaudžiem nekā tiem, kuri cīnās ar paškontroli klasē.
- Panākumi karjerā. Spēcīgas sociālās prasmes sagatavo bērnus būt spēcīgiem komandas biedriem, līdzjūtīgiem kolēģiem un atbildīgiem darbiniekiem (Pauersa, 2021, 13).

Pamatojoties uz iepriekš minēto, darba autore secina, ka sociālās prasmes ir ļoti svarīgi apgūt un nostiprināt bērnībā un turpināt tās apgūt visa mūža garumā. Ja sociālās prasmes attīstās labi, tad cilvēks prot komunicēt, sarunāties, sadarboties ar apkārtējiem, viņam ir viegli iekļauties sabiedrībā un tādējādi cilvēks jūtas patīkami, pieņemši un ir tendēts uz panākumiem nākotnē. Cilvēks nepārtraukti atrodas sociālā mijiedarbībā, tādēļ šo prasmju apguve bērnam ir tikpat svarīga, kā iemācīties lasīt un rēķināt.

2.1. Sociālo prasmju veidošanās 3 – 4 gadus veciem bērniem

Sociālās prasmes nepārtraukti attīstās jau no dzimšanas. Cilvēka dzīvē gandrīz nav tādas darbības, kuras tieši vai netieši nebūtu saistītas ar apkārtējiem cilvēkiem. Cilvēks pilnvērtīgi var attīstīties tikai sociālajā vidē, pārņemot apkārtējās sociālās vides pieredzi; tiek apgūtas zināšanas, attieksmes, prasmes, veidojas vērtību orientācija, uzvedība, bērns apgūst sociālās lomas (Špona, 2004, 36, 39).

Psihologs V. Avotiņš sociālo situāciju, kurā noris bērna psihiskā attīstība, vienkāršoti attēlojis kā sistēmu, kas sastāv no trīs savstarpēji saistītiem elementiem – makrovides, mikrovides un indivīda. Makrovidi veido sabiedrība ar tajā pastāvošajām sabiedriskajām un materiālajām attiecībām, savukārt mikrovide ir tā sabiedrības un sabiedrisko attiecību daļa, ar kuru ik dienas tieši mijiedarbojas indivīds. Indivīds ir cilvēks (bērns) kā bioloģiska būtne ar noteiktu, iedzimtības ceļā pārmantotu anatomiski fizioloģisko dotumu sistēmu, nervu sistēmas tipu. (Lieģeniece, 1992, 9).

A.Špona arī raksta, ka audzināšana, iedzimtība un vide ir paši nozīmīgākie cilvēka attīstību noteicošie faktori. Katrā vecumposmā veidojas īpašas attiecības ar mikrovidi – ģimeni, klasi, mācību grupu, darba kolektīvu, mezovidi – skolu, darbavietu, konkrēto reģionālo dzīvesvietu un makrovidi – sabiedrību kopumā un valsti (Špona, 2004, 39).

Galvenais veids kā bērni apgūst sociālās prasmes, ir vērojot apkārtējos cilvēkus un pēc tam praktizējot šīs prasmes savā dzīvē. Trīs pamata soļi veido svarīgu uzdevumu orientētus sociālajās situācijās:

- Redzēšana. Tas ir process, kurā tiek novērota un uztverta svarīga informācija par vidi un citiem apkārtējā vidē esošiem cilvēkiem. Piemēram, bērni vēro pieaugušo, jaunā vidē, novēro citus bērnus, citu cilvēku reakcijas. Ja novērošana nenotiek, bērns var izvēlēties darbības vai uzvedību, kas neatbilst videi vai situācijai.
- Domāšana. Domā par to, kas ir novērots un ko ar šo informāciju var darīt. Piemēram, ko tas nozīmē, ja es redzu visus pārējos bērnus mierīgi sēžam uz paklāja pret skolotāju?
- Darbošanās. Kad informācija ir novērota un pārdomāti apsvērtā, bērni var rīkoties tā, lai tas atbilst kontekstam (vai arī neatbilstoši). Bērni vecumā no 3- 5 gadiem var sākt domāt uz priekšu un plānot savu darbību (Pauersa, 2021, 18).

Tieši bērna praktisko pieredzi uzsver arī D. Lieģeniece: “No makrovides un mikrovides bērns saņem savai psihiskajai attīstībai (arī tikumiskajai izaugsmei) nepieciešamo sociālo informāciju, bet bērna paša darbība ir nepieciešama kā šīs informācijas iekšējās apguves līdzeklis” (Lieģeniece, 1992, 9).

R. Selmans izdala sociālā intelekta attīstības posmus. Nulles, pirmsociālā stadija, kad bērns neorientējas sociālo attiecību pasaulē, neatšķir iekšējos psiholoģiskos un ārējos fiziskos uzvedības principus. Pirmā stadija ir ārējās un iekšējās pasaules diferencēšanas stadija, kad domas

un jūtas izdalās kā patstāvīga realitāte, kļūst par priekšmetu bērna interesēm. Otrā stadija ir dažādu uzskatu, centienu un darbību saskaņošana. Bērns cenšas iedziļināties otra cilvēka pozīcijā un iesaka partnerim pamēģināt savu pozīciju (Dzintere, Stangaine, 2007, 132).

Socializācijas process indivīda dzīves laikā norisinās pakāpeniski pa posmiem, un mācību līdzekļa “Saskarsme” autoru kolektīvs to iedala šādās stadijās:

- Pirmslomu stadija (-3 gadiem) bērna sociālā apmācība notiek netīši, atdarinot pieaugušos. Bērns apgūst bāziskās sociālās zīmes, simbolus, sociālās uzvedības paņēmienus un formas. Galvenie socializētāji šajā vecumā ir vecāki vai persona, kas tos aizstāj.
- Lomu un statusa uzspiešanas stadija (3-5gadi) šajā stadijā bērns pilnībā apgūst ģimenes saskarsmes veidu, veidojas pirmā referentā grupa uz kuras normām un vērtībām viņš orientē savu uzvedību. Parādās uzvedības un saskarsmes stereotipi. Rodas vajadzība atdarināt apkārtējos pieaugušos (Engere, Gleške, 2003, 69).

Labvēlīgu savstarpējo attiecību veidošanā ir svarīgi ievērot katra bērna vecuma un individuālās īpatnības. Bērnu sociālās attīstības īpatnības: Trīsgadīgie bērni pārdzīvo “kopā nāksanas” vecumu. Kognitīvās, verbālās un fiziskās prasmes ir (parasti) pietiekoši labi attīstītas, lai viņi varētu daudz ko veikt patstāvīgi. Viņu rotaļa un valoda liecina, ka viņi sāk uztvert un saprast cita cilvēka viedokli. Trīsgadīgajiem aizvien svarīgāk kļūst būt kopā ar citiem bērniem. Četrgadīgie bērni atklāj, ka viņu vienaudži ir ļoti svarīgi. Bērni apgūst grupu aktivitātes un rada savu stilu un pozīcijas vienaudžu grupās (Dzintere, Stangaine, 2007, 140).

B. Švarcas izstrādātie bērnu sociālās attīstības posmi 3 līdz 4- gadīgie. Būtiskākie sasniegumi sociālajā attīstībā – valodas sarežģītības, kustību un kognitīvo prasmju attīstības kombinācija ļauj nodrošināt sociālo neatkarību. Rotaļu stadijas – iesaistās rotaļās ar citiem bērniem. Jūtu izpaušana – piemērotā brīdī izrāda līdzjūtību un rūpes. Sociālā mijiedarbība – sāk saprast un uztvert lietas no cita cilvēka viedokļa. Komunikatīvās prasmes – saprot noliegumu (Dzintere, Stangaine, 2007, 141).

Pēc darba autore domām, sociālā vide veido bērna sociālās iemaņas. Sociālā vide ir ļoti nozīmīga bērna attīstībā un bērns nevar pilnvērtīgi attīstīties bez tās. Darba autore secina, ka pati svarīgākā ir praktiskā darbība sociālo prasmju apgūvē. 3- 4 gadus veci bērni sāk apzināti veidot attiecības ar apkārtējo sabiedrību un viņiem tas ir ļoti svarīgi. Bērni šajā vecumā savās rotaļās

atdarina redzēto, dzirdēto pieredzi. Šis ir ļoti nozīmīgs vecums, kad bērns sāk izpaust ar valodu, kustībām un atdarinot savas sociālās prasmes.

2.2. 3- 4 gadus veca bērnu psiholoģiskais raksturojums

Saskarsme. Psiholoģijā ar jēdzienu ‘sensitīvie periodi’ saprot psihi īpaša jūtīguma pret noteiktu sociālās vides iedarbības veidu. Šī noteiktā iedarbība rada kvalitatīvas izmaiņas bērna psihē un veicina psihi attīstību kopumā. 3 – 7 gadi. Pieaugušo dzīves noteikumu un dažādu darbības veidu apguves sensitīvais periods. Bērns novēro pieaugušo uzvedību un savstarpējās attiecības, kuras vēlāk atveido savās lomu spēlēs, kad cenšas iejusties noteiktās pieaugušo lomās. Ar šī procesa palīdzību notiek sākotnējā pieaugušo pasaules izziņa. Lomu spēlēs intensīvi attīstās bērna iztēle, atmiņa, tiek apgūti jauni jēdzieni, kas saistīti ar pieaugušo dzīvi (Kalvāns, 2018, 11). 3 gadi – pašapziņas, pašvērtējuma izpausmes. Pirmo morāles, tikumisko normu apguve. Cilvēku uzvedības noteikumu apguve (Svence, 1999, 75).

Valodas attīstība. 3 gadu vecumā aktīvais vārdu krājums sastāda aptuveni 1000 – 1500 vārdu. Šajā vecumā tiek apgūtas pamata gramatiskās formas un sintaktiskās konstrukcijas. Rodas spēja runāt saliktos teikumus (Kalvāns, 2018, 48). No 3 gadu vecuma bērni sāk ieklausīties, ko savā starpā runā pieaugušie. Īpaši bērniem šajā vecumā patīk klausīties pasakas, stāstus, dzejoļus. Tam ir liela nozīme runas, gribas, atmiņas, domāšanas un iztēles attīstībā. Tāpēc vecākiem iesaka bērnus pieradināt un ieinteresēt klausīties pasakās un stāstos. Tas palīdz realitāti uztvert ne tikai ar sajūtu orgāniem, bet arī ideālajā plāksnē, ar iztēles palīdzību. No 3 gadu vecuma parādās pazīmes arī t. s. "egocentriskajai runai", kad runā parādās ES. (Svence, 1999, 64).

Uztvere, atmiņa, domāšana. 3 gadu vecumā - veidojas spējas vispārināt, atrast jaunas asociācijas starp jau zināmo priekšmeta funkciju vai nozīmi un jauno. Bērns sāk fantazēt un variēt, modelēt. Iztēle ir nozīmīgs psihiskais process agrīnās bērnības periodā, līdz skolas vecumam tā kļūst par vislabāk attīstīto izziņas procesu psihe. Iztēles attīstībai ir nozīme arī abstraktās domāšanas attīstībā. Tā kā iztēle saistās ar asociācijām, tēliem, kopīgā meklēšanu parādībās, tad, attīstot asociatīvo iztēli, domāšanu (likt sameklēt līdzīgo), var sākt attīstīt asociatīvo (abstrakto) domāšanu 3 gadu vecumā. 3 gadus vecs bērns atmiņā operē tikai ar 1 informācijas vienību. (Svence, 1999, 68). Pirmsskolas vecumposmā atmiņa iekļaujas personības veidošanās procesā (Kalvāns, 2018, 50).

Emocionālā attīstība. Aptuveni 3 gadu vecumā bērna emocionālās reakcijas pastiprinās gadījumos, kad bērns sastopas ar grūtībām. Afektīvās reakcijas bieži rodas gadījumos, kad bērns cenšas kaut ko izdarīt pats, bet viņam tas neizdodas, vai arī vajadzīgajā momentā blakus nav pieaugušā. Paaugstinātās emocionalitātes dēļ bērna vēlēšanās ir nenoturīgas un ātri pārejošas, bērns tās vāji kontrolē. Viņu ierobežo tikai atzinība vai sods. Tādā veidā izpaužas gribas vājums, jo gribas sfēra sāk pakāpeniski attīstīties tikai pēc 3 gadu vecuma. Neskatoties uz to, ka emocionālie procesi kļūst līdzsvarotāki, bērna dzīve ir emocionāli piesātināta. Dzīve un notikumi tiek uztverti ļoti emocionāli, tādēļ dienas beigās bērnam var rasties spēku izsīkums. Paplašinās bērna emociju loks – parādās tādas emocijas kā līdzpārdzīvojums, līdzjūtība. Bez šīm emocionālajām formām nebūtu iespējama bērnu kopīgā darbība un sarežģītas saskarsmes formas (Kalvāns, 2018, 46, 50).

Bērna pasaules izzināšanai un apgūšanai raksturīgi pasauli uztvert ar visām maņām, pašam darbojoties gūt pieredzi, kā arī paust to citiem. Skolotājam tas nozīmē pārdomāt un plānot situācijas, nodrošināt vidi, kad bērns varēs izpausties (gūtos iespaidus un pieredzi no jauna pārdzīvot darbībā jeb attēlošanas procesā) (Freiberga, 2007, 21).

Nodaļas kopsavilkumā, darba autore secina, ka lomu rotaļas ir būtisks elements bērna attīstībā, kas palīdz apgūt dažādas sociālās prasmes. Rotaļā bērns izspēlē savu pieredzi, ko ir guvis savā ģimenē un dažādās situācijās. Rotaļā ir redzama bērna izpratne par sociālajām normām un sadarbības veidošanu, kuru viņš ir guvis vērojot, mijiedarbojoties, klausoties no saviem apkārtējiem cilvēkiem. Lomu spēles ir ne vien aizraujoša rotaļa, bet arī veicina emociju apzināšanos un regulēšanu, bērni iegūst iespēju iejusties citu cilvēku vietā, izprast viņu viedokli un jūtas. Lomu spēles kalpo kā modelis, kā uzvesties dažādās sociālās situācijās, atbilstoši pieņemtajām normām un gaidām. Bērni mācās sadarboties, risināt konfliktus un ievērot citu cilvēku tiesības. 3 – 4 gadu vecumā bērnam aktuāla un nepieciešama kļūst sadarbība un rotaļas ar vienaudžiem, šis vecumposms ir ļoti nozīmīgs sociālo prasmju veiksmīgai attīstīšanai, apgūšanai un nostiprināšanai.

3. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība – 3-4 gadus vecu bērnu sociālo prasmju attīstības veicināšanai

3.1. Pētījuma raksturojums

Lai tiktu pārbaudīts kvalifikācijas darbā izvirzītais jautājums, kā lomu – sižeta rotaļa veicina 3-4 gadus vecu bērnu sociālo prasmju attīstību, tika veikta mērķtiecīga novērošana pilsētas pirmsskolas izglītības iestādē X, 3 – 4 gadu vecu bērnu grupā. Pētnieciskās daļas mērķa sasniegšanai tika izmantotas šādas pētījuma metodes – novērošana un pedagoģiskā izmēģinājuma darbība, kas norisinājās 3 mēnešus, laika posmā no 2024.gada 1.februāra līdz 30.aprīlim.

Novērošana – mērķtiecīgs izziņas process, kurā, ilgstoši vai atkārtoti vērojot, uzzina, secina, izseko, uzmana. Novērošanu, kā empīrisku pētniecības metodi lieto, lai iegūtu informāciju, pārbaudītu hipotēzi, teoriju, teorētisko pētījuma patiesumu (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 111).

Pedagoģiskā darbība – vērtīborientēta, mērķtiecīgi plānota vai intuitīva mācīšana un audzināšana, ko veic skolotājs, plānojot, organizējot un vadot mācību un audzināšanas procesu (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 126).

Novēroti tika 17 bērni, vienas grupas ietvaros. Bērni bija vecumā no 3 – 4 gadi, no kuriem 7 meitenes un 10 zēni. Pirmreizējā novērošana tiek veikta februārī, bet atkārtotā novērošana tiek veikta mācību gada nobeigumā – aprīlī.

Praktiskajā daļā tiek veikta pedagoģiskā izmēģinājuma darbība ar 3 - 4 gadīgiem bērniem. Tika apkopotas un izdomātas lomu – sižeta rotaļas. Šīs rotaļas tika izspēlētas pēcpusdienā, gan grupā, gan āra vidē.

Pētījuma plāns:

1. Noteikt empīriskā pētījuma metodes un mērķi;
2. Izvirzīt kritērijus sociālo prasmju attīstības novērtēšanai;
3. Novērtēt pētījuma dalībnieku sociālās prasmes;
4. Izstrādāt pedagoģiskās darbības saturu un veikt pedagoģisko izmēģinājuma darbību;
5. Noteikt pētījuma dalībnieku sociālo prasmju attīstības rādītājus atbilstoši izvirzītajiem kritērijiem pētījuma beigās;

6. Analizēt un veikt secinājumus par pedagoģiskās novērošanas un pedagoģiskā izmēģinājuma darbības rezultātiem.

3.2. 3-4 gadus vecu bērnu sociālo prasmju izpēte

Pirmsskolas izglītības iestādes 3- 4gadus vecu bērnu grupu apmeklēja 21 bērns, bet darba autore novēroja 17 bērnus, kas patstāvīgi apmeklēja izglītības iestādi, pētījumā bērnu vārdi ir mainīti. No novērotajiem bērniem 2 bērni izglītības iestādi apmeklēja pirmo gadu, 9 bērni apmeklēja otro gadu, 6 bērni jau trešo gadu apmeklēja izglītības iestādi. Grupā mācās 2020.gada dzimuši bērni, bet dzimšanas dienu atšķirība atspoguļojās arī attīstības spējās. Grupā ir arī trīs bērni ar individuālo plānu valodas attīstības veicināšanai. Kirstena A. Hansena, akcentē, vecums par bērnu pastāsta ļoti daudz ko, bet jebkurā trīsgadīgo bērnu grupā ir liela atšķirība spēju un darbošanās ziņā. Daudzi no viņiem darbosies kā tipiski divgadīgie, daudzi kā četrgadīgie, bet vairums pa vidu starp abiem vecumiem. Pastāv vismaz divu gadu atšķirība bērnu attīstības līmenī vairākumā no viena hronoloģiskā vecuma bērnu grupām. Ja grupā ir īpaši apdāvinātie bērni vai bērni ar attīstības traucējumiem, tad šī atšķirība būs vēl lielāka (Hansena, 1998, 40).

Pamatojoties uz pētījuma teorētisko daļu, darba autore izvēlējās 5 sociālās prasmes no apgūstamās mācību programmas, kuras novērot grupas vidē. Vadoties pēc Pirmsskolas mācību programmas izvirzītajiem rezultātiem, par 3 -4 gadus vecu bērnu sociālo prasmju attīstības kritērijiem tika izvirzīti šādi kritēriji (Pirmsskolas mācību programma, 2019) :

1. Izrāda vēlmi piedalīties rotaļās;
2. Prot sadarboties ar citiem bērniem un pedagogiem rotaļā;
3. Vēršas pēc palīdzības, ja tā ir nepieciešama;
4. Izrāda līdzjūtību, kad cits ir sāpināts;
5. Ievēro kārtības un drošības noteikumus.

Autore izvēlējās bērnu sociālās prasmes novērtēt pēc šādiem rādītājiem, trīs baļļu skalā:

- 1 – minētā prasme bērna uzvedībā novērota reti;
- 2 – minētā prasme bērna uzvedībā novērota dažreiz;
- 3 – minētā prasme bērna uzvedībā novērota vienmēr.

Reti – Bērns neievēro noteikumus, neprot sadarboties ar citiem bērniem, neveido kontaktu ar apkārtējiem, nevēlās iesaistīties rotaļās, nav līdzjūtīgs pret citiem.

Dažreiz – Izvēlās sadarboties tikai ar noteiktiem bērniem, noteikumu ievērošana sagādā grūtības, tomēr pēc atgādinājuma cenšas tos ievērot, rotaļās iesaistās tikai atsevišķos gadījumos vai ir vērotājs, mācās atpazīt savas un citu emocijas.

Vienmēr – Bērns ar prieku iesaistās kopīgās rotaļās, labprāt komunicē un sadarbojas ar citiem vienaudžiem un pieaugušajiem, skaidri un saprotami pauž savas vajadzības, jūtas droši un vēršas pēc palīdzības, jūt līdzītiem bērniem, izrāda līdzjūtību, ievēro grupas noteikumus un vērš citu bērnu uzmanību uz grupas noteikumiem.

Pamatojoties uz novērošanu tika veikts praktiskais darbs ar bērniem.

Bērnu raksturojums:

Lauma (4 gadi) – ļoti aktīva meitene, veikla, labi attīstīta valoda, prot veidot kontaktu ar citiem bērniem un vienoties par lomu sadali.

Dārta (3,4 gadi) – aktīva, apķērīga, drosmīga. Patīk rotaļāties kopā ar Evelīnu, Laumu. Prot prasmīgi vienoties par lomu sadali.

Ralfs (3,4 gadi) – grūta adaptācija, katru rītu raud ierodoties grupā. Visas dienas garumā seko pieaugušajam, viens nepaliek darboties. Kad ir labā noskaņojumā labprāt iesaistās rotaļās.

Rojs (3,4 gadi) – vāji attīstīta valoda, reizēm ir agresīvs pret grupas biedriem. Tomēr ir savi draugi grupā ar kuriem tikai vēlās kopā rotaļāties – Rinalds, Klāvs. Iesākumā ir vērotājs, bet arī drosmīgs, lai pēkšņi iesaistītos rotaļā.

Olivers (3,6 gadi) – puisis nerunā, prot izteikt tikai dažas skaņas (š, s, ja). Ir kautrīgs, kārtīgs, nosvērts. Ļoti labi prot saprasties ar citiem grupas bērniem. Kopā ar citiem bērniem bieži spēlējās leļļu stūrī.

Rinalds (3,7 gadi) – ļoti kautrīgs, kluss. Patīk rotaļāties tikai ar dažiem bērniem. Galvenokārt ir vērotājs, skolotājas pamudināts iesaistās rotaļā.

Vendija (3,5 gadi) – skaļa, grupas vidē haotiska, neievēro noteikumus. Bieži neiesaistās rotaļās, nodarbēs. Vislabāk patīk rotaļāties leļļu mājā.

Roberts (4 gadi) – ļoti skaļi pauž savas vajadzības, grūti iekļauties ikdienas darbībā, jo bieži neievēro grupas noteikumus. Labi attīstīta valoda, zinošs dažādās mācību jomās. Emocionāls. Grūti regulēt emocijas. Trūkst empātija. Grūti vienoties par spēles noteikumiem, lomu rotaļu laikā skaļi pauž savas emocijas un nepatiku.

Klāvs (3,7 gadi) – lēnīgs, mierīgs. Patīk rotaļāties tikai ar saviem draugiem Rojs, Rinalds. Ir līdzjūtīgs. Prot iesaistīties lomu rotaļā.

Haralds (3,2 gadi) – ļoti emocionāls, bieži dažādās situācijās raud, no rīta ierodoties grupā, pamostoties no pusdienlaika. Ļoti labi attīstīta valoda. Vēlās sadarboties un veidot kontaktu ar citiem bērniem.

Šarlote (3,4 gadi) – kautrīga. Patīk dažādas nodarbes. Dažreiz darbojas viena, dažreiz ar kādu kopā.

Matilde (4 gadi) – aktīva, apķērīga, drosmīga. Ļoti labi komunicē ar citiem grupas bērniem un skolotāju. Vēlās iesaistīties mākslinieciskajā darbībā. Aktīvās rotaļas ne vienmēr patīk. Ļoti labi darbojas lomu rotaļu izspēlē.

Everts (4 gadi) – mierīgs, zinātkārs, pieklājīgs. Labprāt iesaistās dažādās aktivitātēs. Lielākoties darbojās viens, bet prot labi vienoties un sadarboties ar citiem bērniem.

Deivids (4 gadi) – zinātkārs, ļoti mīl dabu un tajā rotaļāties, to pētīt. Grupā grūti atrast nodarbi. Ļoti rūpīgs veicot kādu uzdevumu. Bieži darbojās viens. Lomu rotaļu izspēlē vienmēr rodas konflikts ar kādu no bērniem, emocijas izpauž agresīvi.

Katrīna (3,8 gadi) – mierīga, smaidīga, runātīga. Adaptācijas process norit ilgstoši, grūti atrasties grupas vidē, ja blakus nav mīļlupatiņa. Nevēlās iesaistīties rotaļās, ilgstoši ir vērotājas pozīcijā.

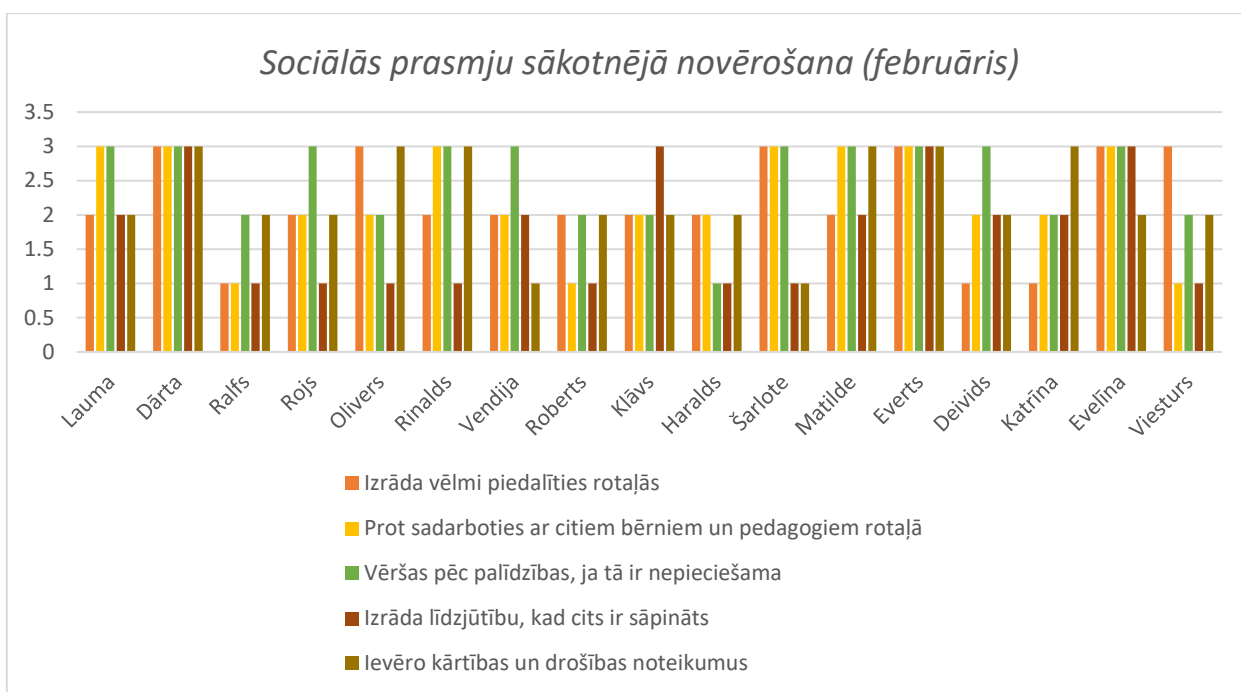
Evelīna (3,8 gadi) – aktīva, skaļa, vienmēr vēlās būt pirmā. Prot veidot kontaktu ar visiem grupas bērniem, ir ļoti līdzjūtīga, izpalīdzīga.

Viesturs (4 gadi) – zinātkārs un aktīvs. Grūti atrast nodarbi bez skolotājas palīdzības. Impulsīvs, bieži emocijas izrāda caur agresiju. Vēlās kopā rotaļāties ar citiem bērniem – Laumu, Evelīnu, bet bieži izmanto spēku, agresiju rotaļu laikā. Labprāt iesaistās visās rotaļās, tomēr skolotājai jāuzrauga, lai neveidoties asi konflikti.

1.tabula. Sociālās prasmju sākotnējā novērošana (februāris)

Nr. p.k	Bērna vārds	Sociālās prasmes					Kop ā
		Izrāda vēlmi piedalīties rotāļās	Prot sadarboties ar citiem bērniem un pedagogie m rotaļā	Vēršas pēc palīdzības, ja tā ir nepieciešam a	Izrāda līdzjūtību , kad cits ir sāpināts	Ievēro kārtības un drošības noteikumu s	
1.	Lauma	2	3	3	2	2	12
2.	Dārta	3	3	3	3	3	15

3.	Ralfs	1	1	2	1	2	7
4.	Rojs	2	2	3	1	2	10
5.	Olivers	3	2	2	1	3	11
6.	Rinalds	2	3	3	1	3	12
7.	Vendija	2	2	3	2	1	10
8.	Roberts	2	1	2	1	2	8
9.	Klāvs	2	2	2	3	2	11
10.	Haralds	2	2	1	1	2	8
11.	Šarlote	3	3	3	1	1	11
12.	Matilde	2	3	3	2	3	13
13.	Everts	3	3	3	3	3	15
14.	Deivids	1	2	3	2	2	10
15.	Katrīna	1	2	2	2	3	10
16.	Evelīna	3	3	3	3	2	14
17.	Viesturs	3	1	2	1	2	9
	Grupas sociālo iemaņu kopsumma :	37	38	43	30	38	

1.attēls Sociālās prasmju sākotnējā novērošana (februāris)

Analizējot pētījuma sākumā iegūtos rezultātus, autore secina, ka sociālās prasmes grupā ir dažādas, ļoti labi attīstītas sociālās prasmes, kuras ir pārredzami attēlotas diagrammā (sk.1.att.) ir Dārtai, Matildei, Evertam un Evelīnai. Pie vidējiem rādītājiem ir vairākums bērnu Lauma, Rojs, Oliveris, Rinalds, Vendija, Klāvs, Šarlote, Deivids, Katrīna. Ar zemu vērtējumu sociālajās prasmēs ir Ralfs, Roberts, Haralds un Viesturs. Darba autore pēc novērošanas, secina, ka šiem bērniem ir grūtības ar adaptāciju, prasmi sadarboties, rotaļāties ar citiem bērniem, kā arī grupas noteikumu pieņemšanu un ievērošanu.

Autore secina, ka vislabāk bērniem ir attīstīta prasme vērsties pēc palīdzības, kad tas ir nepieciešams. Tas nozīmē, ka bērni grupā jūtas droši un grupas pedagogs un pedagoga palīgs ir uzticamības persona. Lielākoties grupas bērni ir iejutušies un adaptējušies viņi ar prieku iesaistās pedagoga organizētās rotaļās un prot patstāvīgi atrast sev nodarbi. Grupas bērni prot pieklājīgi un draudzīgi veidot kontaktu ar vienaudžiem, arī bērni ar valodas attīstības traucējumiem, jūtas labi rotaļās. Autore novēroja, ka daļai bērnu sadarbība ar citiem ir novērojama dažreiz – 2, jo bērni izvēlās sadarboties tikai ar noteiktiem bērniem.

Zemākie rādītāji ir sociālajai prasmei – izrāda līdzjūtību, kad cits ir sāpināts. Liela daļa bērnu nezina, kā rīkoties, jūtas sabijušies, vēro citu bērnu reakciju un pedagoga darbību. Darba

autore novēroja, ka bērni, kas šajā prasmē novērtēti ar 3, reaģē ātri notiekošajā situācijā – samīļo, atvainojas, sabučo, autore uzskata, ka, tas ir piemērs, ko šie bērni guvuši no vecākiem, ģimenes.

Izvērtējot augstāk minēto, autore secina, ka pētījumā izvēlētās sociālās prasmes, kuras ir vajāk attīstītas – izrāda līdzjūtību, kad cits ir sāpināts un kārtības un drošības noteikumu ievērošana ir jāizspēlē un jāattīsta ar lomu -sižeta rotaļas palīdzību. Tāpat arī ar lomu -sižeta rotaļu palīdzību tiks attīstīta sadarbība un patstāvība.

3.3. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība

Lai uzlabotu sociālās prasmes un pārbaudītu darbā izvirzīto pētījuma jautājumu - Vai lomu rotaļa veicina 3-4 gadus vecu bērnu sociālo prasmju attīstību, tika īstenota pedagoģiskā izmēģinājuma darbība. Darba autore, vadoties pēc novērošanas rezultātiem, apkopoja piecas lomu rotaļas, kuras tika izspēlētas gan grupas vidē, gan ārā, pēcpusdienas cēlienā. Lomu rotaļas tika izspēlētas nelielās grupās, lai lielāku uzmanību varētu vērst katram individuāli. Rotaļas sākotnēji ierosināja skolotāja, bet atkārotās lomu rotaļas izspēlēs iniciatori bija bērni.

2.tabula *Lomu spēles sociālo prasmju attīstības veicināšanai*

Rotaļas nosaukums	Rotaļas mērķis	Izmantotie materiāli
“Policisti un zagļi”	• Sekmēt drošības un kārtības noteikumu ievērošanu	Policista žetons, rotaļlaukuma atribūts
“Došanās ciemos”	• Rosināt aktīvi iesaistīties rotaļā • Sekmēt prasmi sadarboties un savstarpēju komunikāciju	Dažādi telefoni, galds, krēsli, galdauts, trauki, plastmasas un koka ēdiens, īsto produktu iepakojumi (jogurts, kefīrs)
“Vetārsta apmeklējums”	• Veicināt līdzjūtību • Nostiprināt prasmi vērsties pēc palīdzības	Mīkstās rotaļlietas, šprice, termometrs, stetoskops, plāksteri, sejas maskas
“Brauciens ar laivu”	• Sekmēt drošības un kārtības noteikumu ievērošanu	Pleds, laivas stūre, sēžammaiss

	• Veicina sadarbību un komandas darbu	
“Slimnīca”	• Veicina līdzjūtību • Sekmēt prasmi sadarboties un savstarpēju komunikāciju • Nostiprināt prasmi vērsties pēc palīdzības	Lelles, šprīce, termometrs, stetoskops, plāksteri, sejas maskas, halāts, sedziņas, leļļu stūra dīvāns

Lomu rotaļas “Policists un zagļi” mērķis ir sekmēt drošības un kārtības noteikumus un veicināt cieņpilnu sadarbību bērnu starpā. Rotaļas apraksts un bērna darbība – pirmo reizi šo rotaļu ierosina Roberts, atrodoties ārā rotaļlaukumā. Roberts izvēlās sev bērnu ar kuru kopā būs policisti. Roberts norāda uz citiem bērniem, izskaidrojot, ka viņi būs zagļi, kas paņem rotaļlaukumā esošās bumbas un viņiem jābēg no policistiem. Roberts skrienot saķer Dārtu un ved viņu uz soliņu. Dārta nav dzirdējusi par spēli, tādēļ raujas prom no Roberta un kliez. Skolotāja iesaistās, izskaidrojot Robertam, ka visi bērni nav dzirdējuši spēles noteikumus un izstāsta Dārtai, ka puisis vēlās spēlēt policists un zagļi, vaicā vai vēlās turpināt spēli. Sarunu blakus klausās Lauma un Šarlote, kuras arī vēlās pievienoties spēlei, tādēļ Roberts aicina palīgā Viesturu, lai abi būtu policisti. Meitenēm tiek iedotas bumbas. Skolotāja atgādina vēlreiz par spēles noteikumiem, lai nerastos haoss un lomu rotaļa norisinātos veiksmīgāk. Bērni, kas tiek noķerti, apsēžas uz soliņa, kas ir cietums un atdod bumbu. Skolotāja darbība – atgriežoties grupā, vada pārrunas par noteikumiem un kārtību pasaulē, izskaidro, kad zagšana ir noteikumu pārkāpšana, pārrunā kādu darbu veic policija. Atkārtoti spēlējot šo rotaļu, skolotāja izlozē bērnu lomas, policists vai zaglis un policistiem piešķir zīmītes-žetonu. Nepieciešamības gadījumā iesaistās, ja rodas konflikts.

Lomu rotaļas “Došanās ciemos” mērķis ir rosināt aktīvi iesaistīties rotaļā un sekmēt prasmi sadarboties un savstarpēju komunikāciju. Rotaļas apraksts – rotaļa tiek izspēlēta leļļu stūrī. Izmantojot spēļu telefonus viens otram zvana, aicina ciemos. Matilde zvana Deividam un aicina ciemos uz vakariņām. Deivids neko neatbild, tikai smaida. Matilde zvana Rinaldam kuram arī rokās ir spēļu telefons. Matilde vaicā: “Nāksi uz vakariņām?”, Rinalds atbild: “Jā!” Matilde gaida puisus spēļu virtuvē un saka, lai sēžas pie galda. Matilde uzklāj galdu un saliek traukus. Matilde prasa: “Ko gribēsiet ēst?” Rinalds atbild: “Frī” un Deivids atbild: “Es gribēšu pelmeņus ar kečupu un krējumu.” Viesturs dzirdot sarunu saka: “Es gribēšu daudz pelmeņus un sajaukt kopā kečupu ar

krējumu”. Pēc Matildes pēcpusdienā ierodas tētis, meitene ieraugot tēti sāk raudāt un aizskrien sakot, ka vēl negrib doties mājās un grib spēlēties. Tētis saka Matildei, ka aizies pēc brāļa un tad nāks pakaļ meitenei, viņa piekrīt. Matilde saliek šķīvjus un glāzes. Ielej jogurtu glāzēs. Cienā ciemiņus ar kādu ēdienu, pasniedz to. Kopā pie galda ēd. Bērni saka: “Es paēdu”. Matilde vaicā, ko vēl gribēs ēst, atkārtojot ēdiena gatavošanu un pasniegšanu vairākkārt. Bērni atvadās un dodas mājās. Skolotājas darbība – ierosina telefona sarunu, runā par ciemošanos. Ierodoties ciemos izturas pieklājīgi, atveido labu galda kultūru. Rotaļu atkārtojot, skolotāja vēro, neiejaucas rotaļas izspēlē. Bērna darbība – klausās skolotājā un veido sarunu pa telefonu. Aicina ciemos uz vakariņām. Saklāj galdu un sagaida ciemiņus. Spēļu virtuvē gatavo izvēlēto ēdienu, pasniedz to. Kopā ar ciemiņiem ēd un noslēgumā atvadās.

Lomu rotaļas “Vetārsta apmeklējums” mērķis - veicināt līdzjūtību un nostiprināt prasmi vērsties pēc palīdzības. Rotaļas apraksts rotaļa tiek izspēlēta 4 bērnu grupā. 2 bērni ir dakteri, 2 bērni nāk ar pacientiem – dzīvniekiem (mīkstajām rotaļlietām). Skolotāja rāda Viesturam daktera piederumus. Evelīna ieraugot piederumus grib būt daktere, pievienojas Dārta, kura izvēlās mīksto rotaļlietu. Pievienojas Deivids. Ierodoties pie daktera Dārta un Deivids stāsta, kas noticis dzīvniekam. Dakteris izmanto dažādus ārsta piederumus, lai pārbaudītu dzīvnieku. Deividam ir liela interese par daktera piederumiem, tādēļ ņem Viesturam nost termometru. Viesturs stingri tur priekšmetu un sauc skolotāju pēc palīdzības: “Deivids man ņem nost”. Deivids dusmīgi saka: “Es arī gribu apskatīt”. Puiši nepiekāpjas viens otram. Skolotāja iejaucas, lai risinātu konfliktu. Izstāstot, ka tagad dakteris ir Viesturs un pēc maza brīža viņš iedos termometru un Deivids varēs būt dakteris. Spēle starp meitenēm veidojas ļoti saskanīga, meitenes ar sarunām viena ar otru mainās ar lomām. Dakteris sniedz palīdzību. Pacients pateicās un dodas projām. Skolotāja darbība – Palīdz iekārtot rotaļu vietu, vēro bērnu darbību. Bērna darbība – izvēlās daktera vai pacienta lomu, izvēlās mīksto rotaļlietu, sarunājās un ar žestiem rāda kāda problēma atgadījusies dzīvniekam. Samīļo dzīvnieku, paijā. Izvēlās ārsta piederumus, veic ar tiem darbības un sarunājas stāsta, kas noticis un kā veiks ārstēšanu.

Lomu rotaļas “Brauciens ar laivu” mērķis ir sekmēt drošības un kārtības noteikumu ievērošanu un veicina sadarbību un komandas darbu. Rotaļas apraksts – Bērni sakāpj uz pleca, aicina ievērot noteikumus, ka nedrīkst likt rokas un kājas pāri laivas malai un izstāsta, ka brauks uz mazu saliņu (izmanto sēžammaisu, kas atrodas grupas telpā). Rojs un Rinalds saskatās un pārliet pāri kājas, vērojot skolotājas reakciju. Skolotāja vēlreiz atgādina, ka ir jāievēro noteikumi. Klāvs vēro, ka skolotājai ir stūre un saka, ka arī grib stūrēt laivu. Skolotāja ar Klāvu samainās ar

vietām. Pēc brīža pleds tiek salocīts mazāks un bērniem ar skolotāju ir jābrauc ar laivu atpakaļ no salas. Haralds grib izņemt Klāvam stūri no rokām un saka, ka viņš vēl nav stūrējis. Klāvs aizskrien prom no pleda un negrib dalīties ar stūri. Skolotāja saka, lai Klāvs aizved bērnus atpakaļ no salas un tad braucot atpakaļ uz salu, lai iedot stūri Haraldam. Skolotāja saloka pledu vēl mazāku. Bērni trešajā reizē sasēžas ļoti cieši. Klāvs prasa: “Kur tagad brauksim?” Haralds stūrē, saka: “Esam klāt” nokāpj no pleda un stāsta ka uz salas atrodas rotaļlietas. Skolotājas darbība - izklāj pledu, saliek mīkstās rotaļlietas apkārt, izstāsta noteikumus, ir laivas stūrmanis. Bērnu darbība – sēž uz pleda vai stūrē, klausās noteikumus.

Lomu rotaļas “Slimnīca” mērķis – veicināt līdzjūtību, sekmēt prasmi sadarboties un savstarpēju komunikāciju. Rotaļas apraksts – izspēlē nelielā grupā 2-4 bērni. Sadala lomas – dakteris un pacients. Rotaļa notiek leļļu stūrī, kur tiek izmantots dīvāns. Dakteris sagaida pacientu, apgulta to gultā vai apsēdina. Lauma paņem sejas masku un aicina Šarloti nākt apgulties. Spēļu stūrī ienāk Klāvs un arī uzvelk sejas masku. Darbojās ap ārsta piederumiem. Lauma saka, ka izmērīs temperatūru un iešpicēs: “Tas nebūs sāpīgi”, “Nu re, viss”. Klāvs pienāk pie skolotājas ar 4 glāzēm un saka: “Te tev būs dažas zāles” Skolotāja saka: “Tās visas man?” Klāvs saka: “Dažas jāizdzer” Skolotāja attēlo zāļu dzeršanu. Dakteris veic ārstēšanu. Notiek sarunas. Pacients guļ un saņem palīdzību. Dažreiz notiek spontāna lomu maiņa. Šarlote ir apklāta ar sedziņu un Lauma saka: “Tagad es gulēšu, tu būsi dakteris” un samainās. Skolotāja darbība – Iekārto vidi, novēro. Bērnu darbība – izvēlās lomu, izmanto dažādus pieejamos priekšmetus lomu spēlei. Dakteris – aprūpē pacientu. Pacients – pieņem aprūpi.

Izvēlētās lomu rotaļas tika izspēlētas atkārtoti. Bērniem ļoti iepatikās lomu rotaļa “Cimos iešana”, jo bērniem patika sarunas pa telefonu, iespēja izvēlēties ēdienu ko ēst. Šī lomu rotaļa pēc darba autores novērojumiem, bērniem šķita vispazīstamākā un ļoti raiti un veiksmīgi izdevās izspēlēt. Apgūstot Pirmsskolas programmā plānoto bērnam sasniedzamo rezultātu 1.posmā - Izrāda līdzjūtību, kad cits ir sāpināts. Skolotāja aktualizēja arī lomu rotaļas “Vetārsta apmeklējums”, “Slimnīca”, kuru mērķis bija veicināt līdzjūtību, empātiju. Iejušanās citu lomās rotaļu laikā palīdz bērniem labāk izprast citu jūtas un viedokļus. Vienlaikus grupā tika ieviestas emociju atpazīšanas zīmes – bēdīgs, priecīgs. Lasīts stāsts par: “Krāsu mošķi”, kur bērni tiek aicināti atpazīt emocijas. Izvērtējot sākotnējos novērošanas rezultātus svarīgi bija atlasīt lomu rotaļas, kas veicinātu drošības un kārtības noteikumu ievērošanu. Caur šīm rotaļām veicinot izpratni, ka noteikumus ievērot ir svarīgi un nepieciešams. Lomu spēles bieži vien ietver noteikumu kopu, kas jāievēro. Tas palīdz bērniem apgūt pašdisciplīnu un atbildību.

Lomu rotaļu izspēlei tika atvēlētas pēcpusdienas, lai rotaļa spētu raisīties nepiespēsti un dabiski. Autore veicot pedagoģisko izmēģinājuma darbību lomu rotaļu izspēlē ievēroja nosacījumus:

- Spēles laikā prasmes tiek raksturotas verbāli (vadītājs raksturo, izstāsta konkrēto situāciju, apraksta izjūtas, iepazīstina ar katru dalībnieka lomu, sadala tās, pārējie vēro),
- Parādīt ar piemēriem (vadītājs modelē situāciju, izspēlē pats, vai palīdz bērnam iejusties konkrētajā lomā pavadot darbību ar komentāriem, uzslavē),
- Izmēģināt praktiskā veidā (dod bērniem iespēju pašiem atkārtot šīs situācijas, un uzlabot spēli, to pārrunājot, spēlē tik ilgi, līdz bērnu uzvedība līdzinās vēlamajai),
- Nostiprināt ar atgriezenisko saiti (ļoti svarīga ir diskusija pēc spēles, kad bērni dzird viens otra viedokli, mācās analizēt, izjust un saprast citus, iemācās jaunu pieredzi) (Engere, Gleške, 2003, 32).

3.4. Pētījuma rezultātu apkopojums un analīze

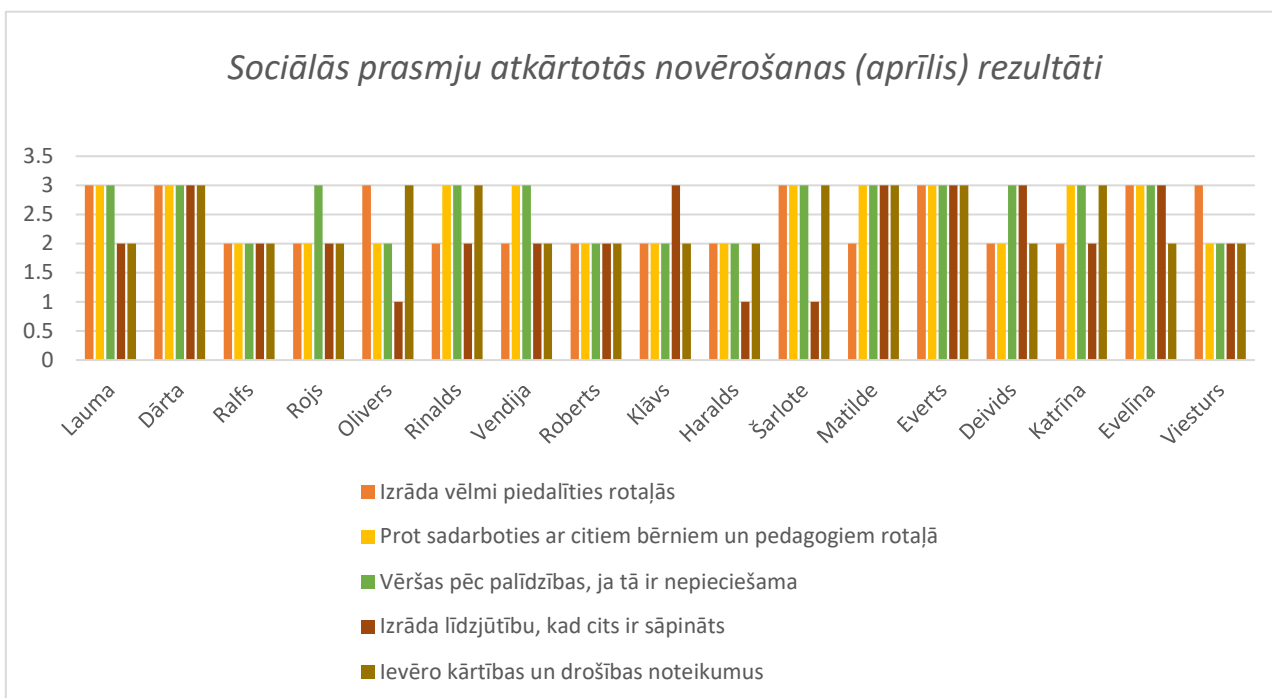
Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība tika veikta trīs mēnešus no februāra līdz maijam. Tika veikti atkārtoti vērojumi un to rezultāti tika fiksēti un salīdzināti tabulā. Vērojums notiek pēc tiem pašiem rādītājiem, trīs baļļu skalā:

- 1 – minētā prasme bērna uzvedībā novērota reti;
- 2 – minētā prasme bērna uzvedībā novērota dažreiz;
- 3 – minētā prasme bērna uzvedībā novērota vienmēr.

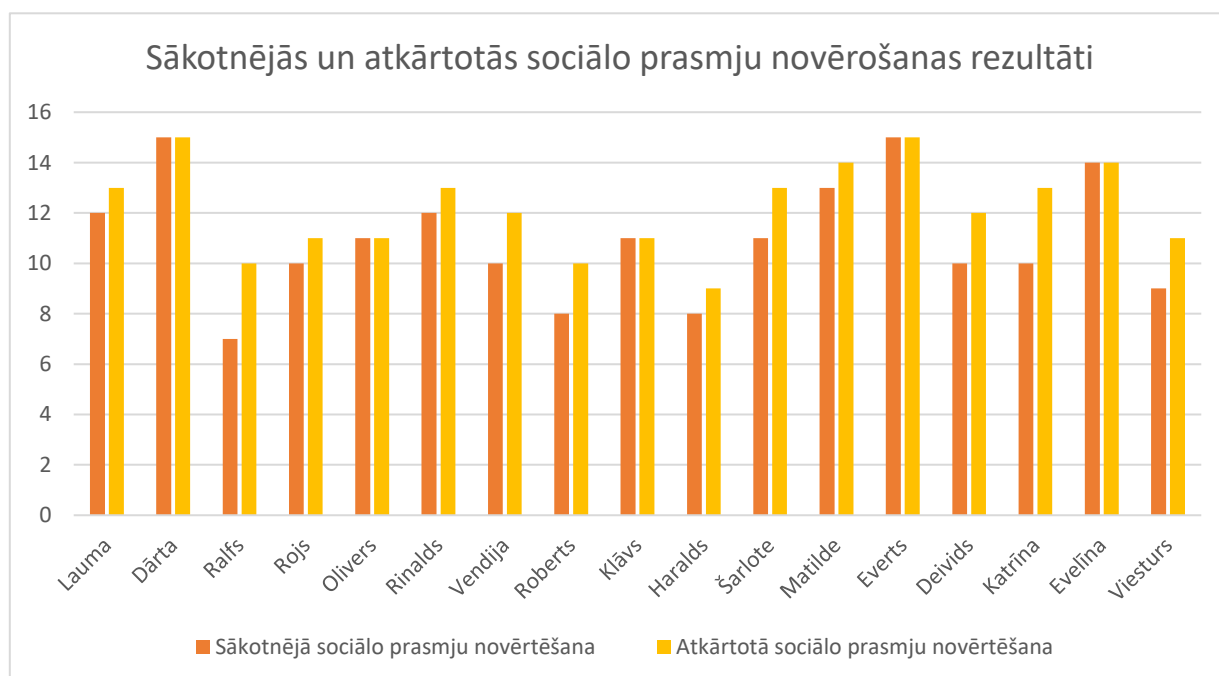
S – sākotnējā vērošana, **A** – atkārtotā vērošana.

3.tabula *Bērnu sākotnējās un atkārtotās vērošanas rezultātu apkopojums*

Nr . p.k .	Bērna vārds	Sociālās prasmes					Kopā
		Izrāda vēlmi piedalīties rotaļās	Prot sadarboties ar citiem bērniem un pedagogiem rotaļā	Vēršas pēc palīdzības, ja tā ir nepieciešam a	Izrāda līdzjūtību, kad cits ir sāpināts	Ievēro kārtības un drošības noteikumu s	
		S/A	S/A	S/A	S/A	S/A	S/A
1.	Lauma	2/3	3/3	3/3	2/2	2/2	12 / 13
2.	Dārta	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	15 / 15
3.	Ralfs	1/2	1/2	2/2	1/2	2/2	7 / 10
4.	Rojs	2/2	2/2	3/3	1/2	2/2	10 / 11
5.	Olivers	3/3	2/2	2/2	1/1	3/3	11 / 11
6.	Rinalds	2/2	3/3	3/3	1/2	3/3	12 / 13
7.	Vendija	2/2	2/3	3/3	2/2	1/2	10 / 12
8.	Roberts	2/2	1/2	2/2	1/2	2/2	8 / 10
9.	Klāvs	2/2	2/2	2/2	3/3	2/2	11 / 11
10.	Haralds	2/2	2/2	1/2	1/1	2/2	8 / 9
11.	Šarlote	3/3	3/3	3/3	1/1	1/3	11 / 13
12.	Matilde	2/2	3/3	3/3	2/3	3/3	13 / 14
13.	Everts	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	15 / 15
14.	Deivids	1/2	2/2	3/3	2/3	2/2	10 / 12
15.	Katrīna	1/2	2/3	2/3	2/2	3/3	10 / 13
16.	Evelīna	3/3	3/3	3/3	3/3	2/2	14 / 14
17.	Viesturs	3/3	1/2	2/2	1/2	2/2	9 / 11
	Grupās sociālo iemaņu kopsum ma:	37 / 41	38 / 43	43 / 45	30 / 37	38 / 41	

2.attēls Sociālās prasmju atkārtotās novērošanas (aprīlis) rezultāti

3.attēls Sākotnējās un atkārtotās sociālo prasmju novērošanas rezultāti

Analizējot trīs mēnešu laikā veiktā pētījuma rezultātus, darba autore, secina, ka lomu spēļu ieviešana un izspēles dienas ritā ir noritējusi veiksmīgi. Novērtējot sociālo iemaņu prasmes, autore

lielu uzmanību vērta bērna individualitātei, temperamentam kā arī bērna vecumam. Sākotnējā novērošanā 4 bērniem sociālo prasmju līmenis bija zems, lielākajai daļai viduvējs un 4 bērniem augsts. Pēc sižeta lomu rotaļu ieviešanas ikdienas praksē un izmēģinājuma darbības veikšanas, rezultāti ir ievērojami uzlabojušies, sasniedzot vidēju vai augstu līmeni.

Bērnu prasme izrādīt līdzjūtību, būt empātiskam ir redzami uzlabojusies. Septiņiem bērniem – Ralfam, Rojam, Rinaldam, Robertam, Matildei, Deividam, Viesturam šī prasme ir uzlabojusies, ikdienas situācijās ir novērojama lielāka situācijas izpratne, kad cits ir sāpināts, mācās atpazīt emocijas. Bērniem ar augstu attīstītām sociālām prasmēm, šī prasme ir saglabājusies līdzvērtīgā līmenī.

Salīdzinot un analizējot prasmi sadarboties ar citiem bērniem un pedagogiem, pieciem bērniem – Ralfam, Vendijai, Robertam, Katrīnai un Viesturam šī prasme ir apgūta ar pozitīvu rādītāju. Galvenokārt tie ir bērni kuriem ir bijušas adaptācijas grūtības grupā, nevēlēšanās iesaistīties kopīgās aktivitātēs, tādēļ salīdzinot sākotnējo un atkārtoto rezultātu, autori, ir gandarījums ieraudzīt progresu.

Aktīvāko grupas bērnu iesaiste rotaļās ir novērojama vienmēr. Lielākajai daļai novēroto bērnu iesaistīšanās rotaļās ir novērota dažreiz, tomēr autore, secina, ka šie bērni lomu rotaļu izspēlē sākumā ir vērotāju pozīcijā un pēc tam vēlējas iesaistīties.

Drošības un kārtību noteikumu ievērošana 10 bērniem – Laumai, Ralfam, Rojam, Vendijai, Robertam, Klāvam, Haraldam, Deividam, Evelīnai un Viesturam ir novērota uzvedībā dažreiz – noteikumu ievērošana sagādā grūtības. Septiņi bērni- Dārta, Oliveris, Rinalds, Šarlote, Matilde, Everts, Katrīna šo prasmi ir apguvuši un pielieto vienmēr. Šajā jomā uzlabojumus, noteikti, ir devuši arī grupas kārtības noteikumu izstrāde. Grupas skolotājas, bieži vērš uzmanību uz grupas noteikumu ievērošanu. Arī pašu bērnu uzvedībā un attieksmē ir novērots šo noteikumu nozīmīgums. Bērni kuriem ir augstāk attīstītas sociālās prasmes, atgādina grupas biedriem, ka jāievēro konkrēto noteikumu.

Prasmi vērsties pēc palīdzības, ja tā ir nepieciešama, autore, kopumā novērotajiem bērniem vērtētu ar apgūts. Diviem bērniem- Haraldam un Katrīnai, ir novērojams progress. Darba autore ir novērojusi, ka šie bērni ir īpaši jūtīgi un emocionāli dažādās ikdienas situācijās un notikumos. Novērošanas sākumā šie bērni biežāk skaļi raudāja, neizstāstot, kāda palīdzība nepieciešama.

Veicot atkārtoto novērošanu, varēja secināt, ka bērni ir kļuvuši drošāki, savas vajadzības izsaka ar vārdiem.

Kopumā analizējot sociālo prasmju sākotnējo un atkārtoto novērtēšanu, lielākais progress ir uzskatāmi redzams bērniem ar adaptācijas grūtībām – Ralfam, Robertam. Haraldam sociālo prasmju apgūšana ir uzlabojusies par vienu iedaļu, iespējams, dēļ tā, ka Haralds ir ļoti jūtīgs un vēl ir jānostiprina un jāmācās regulēt emocijas. Progress ir novērojams arī Viesturam, kuram sākotnēji bija grūtības sadarboties, ievērot noteikumus, iejusties cita ādā. Viesturs bija viens no aktīvākajiem kurš vēlējās ikreiz piedalīties lomu rotaļās un ar skolotājas palīdzību tika risinātas konfliktsituācijas. Acīm redzam progress pedagoģiskā izmēģinājuma darbībā ir novērojams Katrīnai, meitene jūtas drošāka grupas vidē, uzticas skolotājām, aktīvāk iesaistās rotaļās un izrāda vēlmi sadarboties ar dažiem grupas bērniem.

Izanalizējot teorētisko literatūru un pedagoģiskā izmēģinājuma darbības gaitu, darba autore secina, ka bērni 3 – 4 gados ir ļoti spējīgi un prasmīgi izspēlēt dažādas lomu spēles. Šajā vecumā bērnu valoda, lielā un sīkā motorika ir daudz prasmīgāk attīstīta, kā arī ir velme iesaistīties rotaļā un veidot sadarbību ar vienaudžiem. Lomu rotaļā var novērot bērna radošumu, pieredzi dažādās dzīves situācijās un piedzīvoto. Lomu rotaļā bērns attēlo apkārtējos ļaudis, to darbības, rakstura īpatnības, bērnam svarīgus notikumus, kas ietekmē viņa prātu un jūtas (Dzintere, Stangaine, 2007,15). Darba autore lomu rotaļu izspēles laikā novēroja, ka bērni daudz vairāk ieklausās un sadzird noteikumus un to kā būtu jārisina un jāveicina sadarbība. Liela nozīme ir arī videi, rotaļu atribūtiem, kas veicina lomu rotaļu veidošanos un izspēli. Valoda kādā runāt ar bērnu ir caur rotaļu, ar lomu rotaļu palīdzību, šīs sarunas veidojas starp patieso un izdomāto, starp īsto un fantāziju, starp pieredzi un vēlmi būt. Tādējādi sociālās prasmes caur lomu rotaļu var apgūt dabiski, tās var attīstīt caur nepiespiestu rotaļu, kurā bērns pats vada spēles gaitu. Lomu spēlēs ir izmantojamas visa indivīda dzīves laikā, kurā viņš apgūst un nostiprina uzvedības modeļus, sociālās normas un vērtības, kas nepieciešamas viņa veiksmīgai funkcionēšanai pastāvošajā sabiedrībā (Engere, Gleške, 2003, 65).

Secinājumi

1. Bērns pasauli apgūst un mācās caur rotaļu. Rotaļa ir galvenais darbības veids.
2. Bērna sociālās prasmes veido mijiedarbība ar vidi, ģimeni un apkārtējiem cilvēkiem.
3. Spēlējot lomu rotaļas bērnam ir jāpielieto dažādas sociālās prasmes – prasmi sadarboties, komunicēt, ievērot noteikumus, iejusties cita ādā, atpazīt emocijas.
4. Lomu rotaļas izspēlē pedagogs sākotnēji ir paraugs un sižeta vadītājs, vēlāk lomu izspēles vērotājs.
5. Izspēlējot lomu rotaļu bērnam izdodas veiksmīgāk saprast un atrisināt konfliktsituācijas.
6. Bērna sociālās prasmes veido vesels kopums – ģimene, vide, mācību process pirmsskolas iestādes grupā, rakstura iezīmes, veselības stāvoklis. Lomu rotaļa ir daļa no sociālo prasmju attīstības veicinātājiem.
7. Pamatojoties uz autores pētījumā izmantotajām metodēm, var izdarīt šādus secinājumus – Bērniem ir uzlabojušās sadarbības prasmes kā arī komunikācijas prasmes un empātija.

Pamatojoties uz iepriekš minēto secināms, ka ar lomu rotaļas palīdzību tiek veicināta bērnu sociālo prasmju apguve un uz pētījuma jautājumu: vai lomu rotaļas veicina 3 - 4 gadus vecu bērnu sociālo prasmju attīstību, ir atbildēts un kvalifikācijas darba mērķis ir sasniegts. Turpmākajā 3-4 gadus vecu bērnu sociālo prasmju attīstīšanā darba autore iecerējusi turpināt pilnveidot un papildināt izveidoto rotaļu kopu.

Izmantotās literatūras un citu avotu saraksts

1. Dzintere D. (1984) Rotaļa un darbs bērnudārzā. Rīga: “Zvaigzne”.
2. Dzintere D., Stangaine I. (2007) Rotaļa – bērna dzīvesveids. Rīga: RaKa.
3. Dzintere D., Stangaine I. (2007) Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja. Rīga: RaKa.
4. Engere I., Gleške, L., Kvjatkovska, I., Šulce, D. (2003) Lomu spēles sociālā pedagoga darbībā. SDSPA “Attīstība”.
5. Freiberga I., Priede L. (2007) Bērns mācās izzināt pasauli. Rīga: SIA Izglītības solī.
6. Hansena K.A. (1998) Izglītība un demokrātijas kultūra: bērnības pieredze. Rīga: Sorosa Fonds – Latvija.
7. Kalvāns Ē. (2018) Attīstības psiholoģija. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija. ISBN 978-9984-44-215-0
Skatīšanās no: <http://books.rta.lv/index.php/RTA/catalog/download/7/6/20-2?inline=1>
8. Lieģeniece D. (1992) Bērns – pasaulē, pasaule – bērņā. Rīga: “Zvaigzne”.
9. Pirmsskolas mācību programma (2019) Rīga.
10. Rubana I.M. (2004) Mācīties darot. Rīga: RaKa.
11. Skujiņa V. (2000) Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne
12. Svence G. (1999) Attīstības psiholoģija. Rīga: “Zvaigzne ABC”
13. Špona A. (2004) Audzināšanas process teorijā un praksē. Rīga: RaKa.
14. Pirmsskola. (atsauce 09.04.2020.) Bērns mācās rotaļājoties. Pieejams: <https://skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/berns-macas-rotalajoties>
15. Merrell W. K., Gimpel A. G. (1998) Social skills of children and adolescents. Lawrence Erlbaum Associates, Inc. E-ISBN 978-0-805-82655-5 Skatīšanās no: https://www.google.lv/books/edition/Social_Skills_of_Children_and_Adolescent/weEBAwAAQBAJ?hl=lv&gbpv=1&dq=social+skills+meaning&pg=PA5&printsec=frontcover
16. Powers Keri K. (2021) Social skills for kids. Adams media, Inc. ISBN 9781507215760 Skatīšanās no: https://www.google.lv/books/edition/Social_Skills_for_Kids/R-YDEAAAQBAJ?hl=lv&gbpv=1&dq=social+skills+children&pg=PA79&printsec=frontcover
17. Joanne Lewis (atsauce 22.06.2023.) The importance of role play in the early years pieejams: <https://www.careforkids.com.au/blog/the-importance-of-role-play-in-the-early-years>

PIELIKUMI

Lomu rotaļas “Došanās ciemos” izmantotie materiāli

Lomu rotaļas “Vetārsta apmeklējums” izmantotie materiāli

GALVOJUMS

Es, ALINA SĀRA

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā. Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

ALINA SĀRA
(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums: 17.05.2024.